

JOHANNA KALLIO & JANI PULKKI

Elämää vaalivan itsekasvatuksen luonnos

Kun elämisen ehdot muuttuvat ekokriisien edetessä, ihmisen on löydettävä keinoja muuttaa tuttuja ajattelu- ja toimintatapojaan. Itsekasvatus eli omaehtoinen itseen kohdistuva kasvatustyö tarjoaa tähän mahdollisuuden. Itsekasvatusta tarvitaan ilmastoaktivismiin ja elämää vaalivien, ekososiaalisesti nykyistä kestävämpien toimintatapojen omaksumiseen.

IITSEKASVATUS ON OMAEHTOISTA, itseen kohdistuvaa kasvatustyötä. Se ymmärretään tässä tutkimuksessa suomalaisen perinteen, erityisesti kasvatusfilosofi Juho August (J. A.) Hollon (1885–1967) teoriaan perustuvana kasvatustoimintana, jonka tavoitteena on elämisen taito, merkityksellinen elämä.

Hollolle elämän vaaliminen kaikissa muodoissaan on ihmiselle tärkeää, sillä niin kasveissa, muussa luonnossa, eläimissä kuin mikro-organismeissakin on samaa elämänvoimaa. Holistisessa ihmisen ja ei-ihmisen yhteyttä painottavassa ajattelussaan Hollo oli monia aikalaisiaan edellä. Elämää vaaliva itsekasvatusajattelu yhdistää Hollon itsekasvatuksen teorian ja Martha C. Nussbaumin itsekasvatusajattelun. Hollon teoria on lähtökohta, jonka harjoittamiseen Nussbaumin (1947–) teoria tarjoaa mallin, ja joka laajentaa Hollon teoriaa tunnetyöhön ja tunteiden filosofiseen käsittelyyn. Siten se on käytännön esimerkki itsekasvatuksesta. Elämää vaalivan itse-

kasvatuksen synteisillä tarjotaan itsekasvatuksen malli ekologisesti nykyistä kestävämmän ajattelun kehittämiseen ja toiminnan muuttamiseen.

Ekokriisien aikakaudella ekologisesti kestävä toimintakulttuuri ja sen seuraukset vaativat taloudellis-poliittisten muutosten lisäksi uusia tapoja, joilla ihmiset voivat kehittää ymmärrystä itsestään ja muuttuvasta maailmasta (Värri 2018). Tämä on aikamme keskeisiä aikuiskasvatuksellisia haasteita. Lähestymme haastetta itsekasvatuksen käsitteen avulla, jolla tarkoitamme ihmisen itseensä kohdistamaa aktiivista ja tavoitteellista kasvatustoimintaa. Kuten kasvatuksessa yleensä, itsekasvatuksessa keskeistä on kasvatustavoitteiden asettaminen ja aktiivinen toiminta niiden saavuttamiseksi (Hollo 1931).

Määritämme itsekasvatustyön ihmisen ajattelun vapauttamiseen ja valtauttamiseen tähtääväksi toiminnaksi (ks. esim. Plumb 2014). Itsekasvatus suuntautuu ennen kaikkea moraaliseen kasvuun. Ihminen voi koulia itseään moraalisesti yhä kestävämpiin

HOLISTISESSA IHMISEN JA EI-IHMISEN YHTEYTTÄ PAINOTTAVASSA AJATTELUSSAAN HOLLO OLI MONIA AIKALAISIAAN EDELLÄ.

ratkaisuihin kehittämällä ajatteluaan ja harjoittamalla ympäröivän yhteiskunnan kriittistä arviointia. (Hollo 1931; Salomaa 1950; Plumb 2014; Saari 2021.) Itsekasvatustyön tavoite on moraalisen kasvun avulla saavuttaa hyvä, kukoistava elämä (*flourishing human life*; Hollo 1931; Nussbaum 2018).

’Hyvällä elämällä’ tarkoitamme elämää, jonka ihminen kokee mielekkääksi: hän saa olla vapaa ja turvassa, toteuttaa itseään sekä ymmärtää toisista ihmisistä ja luonnosta huolta pitämisen merkityksen (ks. Nussbaum 2011). Hyvän elämän esteitä ovat esimerkiksi tarpeettomasti lietsottu pelko, joka kaventaa ja rajoittaa ajattelua (ks. Nussbaum 2011, 33–34; 2008, 416–418; 1999, 42–43; Plumb 2014, 146; Pihkala 2017). Hyvän elämän saavuttaminen taas edellyttää, että ihminen harjaantuu itsekasvatuksen avulla määrittelemään omat elämänarvonsa sekä kehittää omaa toimintaansa ja ajatteluaan niiden suuntaan (ks. esim. Hollo 1931, 145).

Kehitämme itsekasvatusajatusta, joka pyrkii elämän vaalimiseen ekologisesti kestävästä toiminnasta. Luomme teoreettista synteisiä suomalaisen kasvatusfilosofian klassikkoajattelija J. A. Hollon ja tunteisiin syventyneen filosofi Martha Nussbaumin itsekasvatusajatteluista. Kasvatustieteen tutkija Matti Taneli (2012) toteaa Hollon kasvatusajattelua tarkastelleessa väitöskirjassaan, että Hollon kasvatusnäkemykset ovat esillä myös nykyajan filosofisen keskustelun kentällä Nussbaumin ajattelussa. Nussbaum puolustaa pitkälti samanlaisia arvoja, jotka Hollo näki tärkeiksi kasvamisessa (Taneli 2012). Tätä huomiota lukuun ottamatta teorioiden välistä yhteyttä ei ole aiemmin suomalaisessa kirjallisuudessa tarkasteltu.

Hollon ja Nussbaumin teorioita yhdistävässä, elämää vaalivassa itsekasvatusajattelussa ’elämä’ ym-

märretään Hollon mukaisesti kokonaisvaltaisena ilmiönä, joka ilmenee kaikessa kasvavassa ihmisistä mikro-organismeihin. Elämä on siten fyysis-biologisen ohella sielullista ja universaalista voimaa, joka vaikuttaa kaikkeen, mikä maailmassa voi kasvaa ja kehittyä. (Hollo 1952, 39; ks. myös Harni & Saari 2016, 25.) Elämänvoiman vaaliminen edellyttää sen ajatuksen sisäistämistä, että kaikki kasvava yksilöityy jokaisessa kasvavassa eri tavalla (Hollo 1931; 1952, 39; Harni & Saari 2016, 29).

Haemme vastausta aikamme keskeiseen kysymykseen: miten ihminen löytää itsekasvatuksellisia keinoja selviytyä ekokriisien epävarmaksi tekemässä maailmassa? Itsekasvatuksen käytännön harjoittamisen lähtökohtina toimivat Hollon (1931, 9) määrittelemät ehdot, joita ovat 1) epäitsekäs tavoite, 2) ulkoapäin tulevien mielenvirikkeiden, kuten elämäntapahtumien, syvälinen ja monipuolinen harkinta ja 3) ulkoisten mielenvirikkeiden harkinnan pohjalta syntyvä oma vakaumus, johon sisältyy tahto toteuttaa päämäärätietoista itsekasvatusta. Muuttamalla omaa ajatteluaan ja toimintaansa ihminen ottaa aktiivisen roolin toisenlaisen tulevaisuuden luomisessa. Tällainen aktiivinen toiminta on olennainen osa myös ilmastoaktivismia (ks. mm. Carter 2018).

Muodostamme Hollon ja Nussbaumin teorioiden keskeisiä itsekasvatuksellisia piirteitä analysoimalla itsekasvatuksen filosofiaa. Ajattelumme pohjaa Hollon epäitsekyyteen pyrkivään itsekasvatuskäsitykseen, johon liitämme Nussbaumin (2008; 2018) tunteiden teoriasta filosofisen reflektion ja dialogin periaatteita. Ymmärrämme dialogin suuntautuvan kaikkeen ololliseen, ei vain ihmisiin (Hollo 1959, 55; ks. myös Bonnet 2021). Kartoitamme lisäksi itsekasvatuksen merkitystä hyvän elämän ehtojen toteutumisen kannalta. Näiden ehtojen määrittelyssä hyödynnämme Nussbaumin (2011; 2008; 1999) toimintamahdollisuuksien teoriaa. Hollon ja Nussbaumin ajattelua yhdistelevä synteisimme kuvaa yhtä tapa purkaa ja jäsentää ekokriiseihin liittyviä tunteita itsekasvatusta harjoittamalla.

Esittelemme ensin Hollon itsekasvatusajattelun ja luomme yleiset raamit itsekasvatukselliselle toiminnalle. Tämän jälkeen kuvailemme Nussbaumin

KYETÄKSEEN REFLEKTOIMAAN JA POHDISKELEMAAN FILOSOFISESTI ITSEÄÄN IHMISEN TÄYTYY HAHMOTTAA OMA MAAILMANKUVANSA.

tunteiden teorian pääpiirteet itsekasvatuksena. Seuraavaksi luomme Hollon ja Nussbaumin itsekasvatusajatteluista synteessin, jota kutsumme elämää vaalivan itsekasvatuksen luonnokseksi. Tutkimuskysymyksemme on, miten elämää vaaliva itsekasvatus voisi toimia omaehtoisen ja itsetutkiskeluun nojaavan aktivismin muotona.

J. A. HOLLON ITSEKASVATUKSEN TEORIA

J. A. Hollon (1931, 17–19, 43, 145; 1952) mukaan itsekasvatuksen tavoite on elämisen taito: ihmiselle merkityksellisten arvojen paikantaminen ja niiden mukaan toimiminen. Itsekasvatuskäsitys kiinnittyy kaikkea elävää elämää vaalivan ajattelun ja toiminnan kehittämiseen, mikä tarkoittaa harjaantumista sellaiseen epätiteelliseen käytännön toimintaan, joka toteutuu ihmisen suhteessa toisiin. Määritelmä ”toisista” sisältää (Hollo 1959, 55) kaiken orgaanisen ja epäorgaanisen elävän, eli koko ihmistä ympäröivän ekosysteemin.

Holloa innoitti erityisesti natsismia näkyvästi vastustanut saksalaisfilosofi Friedrich Wilhelm (Fr. W.) Foerster (1869–1966), jolle kasvatuksen, yhteiskunnan ja ihmisten eettiset periaatteet olivat merkittäviä (Foerster 1921; Taneli 2012, 65; Ekqvist 2011, 19–20). Foerster vastusti voimakkaan tietopainotteista opetusta, sillä järjen liiallinen painotus johtaisi mielekkään ihmiselämän kannalta tärkeiden tunteiden ja moraalisien kasvun sivuuttamiseen (ks. Ekqvist 2011, 20). Hänen keskeinen vaikutuksensa Hollon ajatteluun näkyy ennen kaikkea itsekasvatuksen käsitteen laajamittaisessa pohdinnassa ja itsekasvatustoiminnan merkityksellisyyden korostamisessa (Taneli 2012, 65).

Hollo ymmärtää ’itsekasvatuksen’ pedagogisesti orientoituneena filosofisena harjoitteena ja toimintana, jossa ihminen tarkkailee ja arvioi itseään itsereflektiivisesti suhteessa asettamiinsa kasvutavoitteisiin. ’Itsereflektio’ tarkoittaa sellaista filosofian harjoittamista, jossa tarkastellaan ja arvioidaan kriittisesti omaa ajattelua (ks. Tomperi 2017, 97). Kyetäkseen refleктоimaan ja pohdiskелеmaan filosofisesti itseään ihmisen täytyy hahmottaa oma maailmankuvansa. Hänen on muodostettava käsitys niistä asioista ja ilmiöistä, joita ihmisen maailmassa olemiseen kuuluu. (Foerster 1921, 400–403.) Esimerkiksi ymmärryksen kasvattaminen elämän merkityksellisyydestä kuuluu maailmankuvalliseen reflektioon ja on näin itsekasvatuksellista toimintaa. Itsereflektiivinen filosofinen pohdiskelu on Hollolle (1931, 15–19) itsekasvatusta silloin, kun se keskittyy aktiivisesti muuttamaan ja kehittämään ihmisen omaksumia näkemyksiä ja rakentamaan omaa persoonallisuutta, toisin sanoen suhtautumaan omaan ajatteluun pedagogisella asenteella.

Hollolle itsekasvatuksen keskeinen tavoite on eheä minä. Hän kutsuu oman luonteen kasvatuksen avulla syntyneitä, omien arvojen mukaista elämäntapaa ’persoonalliseksi elämäksi’. (Hollo 1931, 138–140; ks. persoonallisuudesta itsekasvatuksessa myös Salomaa 1950, 180–186.) Viittaamme käsitteellä ’eheä persoonallisuus’ Hollon (1931, 140) määritelmään hyvästä elämästä: vain jonkintasoisen persoonallisuuden saavuttaneen ihmisen elämä on eheää ja mielekästä. Eheä persoonallisuus ei kuitenkaan ole saavutettavissa vain kerran tehdyllä työllä, vaan se on jatkuvaa omantunnon kasvattamista ja kehittämistä aina muuttuvassa maailmassa (Hollo 1931, 9, 112).

Itsekasvatuksen tulee Hollon mukaan olla kokoaavaa toimintaa: ihminen tavoittelee sen avulla minänsä eri puolien välistä mahdollisimman kokonaisvaltaista harmoniaa. Hollon (1931, 14) mukaan minuuden eheyttä on suojeltava tarkasti, sillä ”sen varassa lepäävät myöhemmin koko tämän kasvatusalueen saavutukset”. Ihmisen on siis varottava, ettei hänen minuutensa jakaudu liian erilaisia arvoja kantaviksi minän osiksi, sillä tämä vaikeuttaa eheän persoonallisuuden saavuttamista (Hollo 1931, 14). Minän yhdeksi osaksi on mahdollista ymmärtää epärationaalinen ja elämää

TUNTEIDEN TARKKAILU JA NIIDEN SYNTYMEKANISMIIEN TARKASTELU ON ITSEKASVATUKSEN KESKEINEN MUOTO.

vaalivien arvojen vastainen toiminta, joka pitää yllä esimerkiksi ekokriisejä aiheuttavaa kulutuskeskeistä ajattelua. Kun tämä minuuden osa on ristiriidassa ihmisen arvomaailman kanssa, kuten halussa auttaa muita ihmisiä ja luontoa, se estää ihmistä toimimasta todellisten arvojensa mukaisesti. Eheän persoonallisuuden saavuttamiseksi on tärkeää huolehtia minän eri puolien tunnistamisesta ja niiden aktiivisesta työstämisestä itsekasvatuksella.

Minuuden yhtenäisyyttä varjellaan myös välttämällä kohtuutonta ankaruutta. Itsekasvatus ei vaadi vain itsekuria ja kieltäytymistä, vaan sen keskiössä ovat myönteiset käytännölliset tavoitteet ja toimet. Ihmisen ei ole tarkoitus kehittyä koko elämänsä hallitsevaksi sankarihahmoksi, sillä liiallinen itsereflektio voi tuottaa epätervettä itsekeskeisyyttä. Sen sijaan itsekasvatuksen tarkoitus on tutustuttaa ihminen itseensä erehtyvän ja inhimillisenä olentona, joka kuitenkin aktiivisesti pyrkii asettamiinsa epäitsekäisiin päämääriin. Ollakseen tyytyväinen yltäkyläisyyteen pyrkivässä maailmassa ihmisen on ymmärrettävä oma inhimillisyytensä ja vajavaisuutensa ja harjoitettava vaatimattomuutta, joka on myös hyvän elämän keskeinen tavoite. (Hollo 1931, 16–10, 28–29, 117–119, 134.) Itsekasvatuksen olennaiset elementit ovat siten ihmisen itsensä määrittelemä kasvatuspäämäärä ja tämän päämäärän aktiivinen tavoittelu, jossa armollisuus itseä kohtaan on kuitenkin keskeistä.

Hollo sisällyttää epäitsekäiseen toimintaan kohtuulliset, järjestelliset ja terveet ilot ja nautinnot. Ihminen voi tehdä epäitsekäällä toiminnallaan myös hyvää toisille – niin ihmisille kuin muille eläimille tai muulle luonnolle. (Hollo 1931, 106–109.) Kohtuulliset, ekologisesti kestävät ilot ja epäitsekkyys tarkoittavat sitä, että kaikenmuotoista elämää on

käsiteltävä hellästi. Kasvaminen vaatii aikaa ja kärsivällisyyttä. Keskeistä on kunnioittaa elämän vapaata kasvamista kaikissa muodoissaan. (Hollo 1931, 14–19; 1952, 54.)

Hollon itsekasvatusajattelu resonoi antiikin ajan metaforiin ihmisen kasvattamisesta eräänlaisena ”sielullisena puutarhanhoitona”. Ajatus pohjautuu filosofi Ciceron (106–43 eaa.) *cultura animi*in länsimaisen kulttuurin ja sivistyksen idean alkulähteenä. Aiemmin käsite on suomennettu ’hengen viljelyksi’, mutta käytämme käsitteitä ’sielullinen puutarhanhoito’, koska esimerkiksi Taneli (2012, 42) toteaa Hollon (ks. 1931, 15) kehottaneen kasvattajaa suhtautumaan kasvatettavaan kuin puutarhuri rakkaisiin puihinsa ja kasveihinsa. Näin itsekasvatus on eräänlaista itsen hoivaamista ja kasvattamista, jossa itsekasvattaja hoitaa mieltään ja ajatteluaan – puutarhaansa – välineenään pedagoginen suhtautuminen itseensä.

Hollon ajatukset kasvamisesta ja kasvamisen merkityksellisistä elementeistä noudattivat hänen ihailemansa filosofi Rabindranath Tagoren (1861–1941) kasvatusnäkömynsä. Tagoren koulussa kasvattajaopettajan henkinen kasvu oli keskiössä. Siellä painotettiin rakkauden merkitystä luontoa ja kaikkea elävää kohtaan, sillä sitä pidettiin tärkeänä oppilaiden kokonaisvaltaiselle kasvulle. (Taneli 2012, 248–249; Tagore 1990.) Nykyfilosofian kentällä Tagoren ajatuksia on tuonut esiin Martha Nussbaum. Hänen näkömynsä kasvatuksesta ovat monelta osin yhteneväisiä Hollon ajatusten kanssa.

MARTHA NUSSBAUMIN ITSEKASVATUSAJATTELU

Martha Nussbaum on aikamme tunnetuimpia tunteita tutkineita filosofejia. Hänelle tunteet ja itsekasvatus ovat kiinteässä suhteessa, sillä tunteiden tarkkailu ja niiden syntymekanismien tarkastelu on itsekasvatuksen keskeinen muoto. Nussbaumille (2018, 484–485) itsekasvatus pedagogisena toimintana on ajattelun taidon eli filosofisen pohdiskelun harjoittamista. Ajattelun taitoon sisältyy kyky reflektoida omaa maailmasuhdetta, ihmissuhteita ja olemassaolon perimmäisiä kysymyksiä. Siihen kuuluu myös oman ajattelun rajallisuuden paikantaminen kompleksisessa maailmassa. (Nussbaum 2018, 484–485; ks. myös Varto 2005, 44, 56–61, 195.)

ITSEÄÄN KASVATTAAKSEEN IHMINEN TARVITSEE TOISEN IHMISEN KANSSA KÄYTÄVÄÄ FILOSOFIKESKUSTELUA.

Martha Nussbaumin tunnetutkimuksen keskeinen ajatus on itsekasvatusta, jota on hyödynnetty aikuiskasvatuksen kentällä vain vähän (Plumb 2014). Stoaalaisuus on filosofi Zenonin 400-luvulla ennen ajanlaskun alkua perustama filosofikoulu, joka liitetään yleensä mielenrauhan tavoitteluun ja tunteiden hillitsemiseen (*apatheia*; Hadot 2010, 136). Nussbaum pyrkii omassa teoriassaan korjaamaan stoalaisen teorian puutteita, joita ovat esimerkiksi lapsen tunnemaailman rakentumisen erot suhteessa aikuisuuteen sekä suhtautuminen tunteiden olemassaoloon ja ilmentämiseen (Nussbaum 2008, 177–200). Koska Nussbaumin tunnetutkimus pohjautuu antiikin ajatteluun, se ei ole psykologisen tieteenalan oppien mukainen. Ennen psykologisen tunnetutkimuksen valtavirtaistumista tunteet kuuluivat kuitenkin vahvasti humanististen tieteenalojen, kuten sosiologian, tutkimusaloihin (Ahmed 2004). Tässä artikkelissa ymmärrämme ja käsittelemme Nussbaumin filosofista tunteiden teoriaa itsekasvatuksen teorianäkökulmasta.

Nussbaum määrittelee tunteet ja niihin tutustumisen niin keskeiseksi osaksi ihmisyyttä, että hän on sisällyttänyt ne tunnettuun toimintamahdollisuuksien teoriaansa (*capabilities approach*). Sen ytimessä on kymmenen ehtoa, joiden täytyy täytyä, jotta ihminen voi elää kukoistavaa ja mielekästä elämää. Kriteereihin kuuluvat

- 1) mahdollisuus tavanomaisen mittaiseen ihmiselämään ilman ennen aikaista kuolemaa,
- 2) ruumiillinen terveys,
- 3) oikeus ruumiilliseen koskemattomuuteen ja päätäntävaltaan,
- 4) mahdollisuus kokea aistimuksia, kehittää mielikuvitusta sekä ajatella,
- 5) mahdollisuus kokea tunteita,

- 6) mahdollisuus filosofiseen, omaa toimintaa muuttavaan ajatteluun ja päättelyyn,
- 7) mahdollisuus mielekkäisiin yhteyksiin toisten kanssa,
- 8) mahdollisuus pitää huolta ja elää yhdessä luonnon, kasvien ja muiden eläinten kanssa,
- 9) mahdollisuus leikkiä ja nauttia sekä
- 10) mahdollisuus vaikuttaa omaan elinympäristöön poliittisesti sekä materiaalisesti, eli tekemällä työtä. (Nussbaum 2011, 33–34; 2008, 416–418; 1999, 42–43.)

Nussbaum määrittelee tunteiden vapaan toteuttamisen ehdon (5) oikeudeksi kiintyä, rakastaa ja surra menettämäänsä sekä kokea esimerkiksi kaipuuta ja kiitollisuutta. Ehdon täyttymiseen sisältyy se, että toiset ihmiset eivät saa ohjailla ihmisen tunnekehitystä perusteettomalla pelolla tai ahdistuksella. (Nussbaum 2011, 33–34; 2008, 416–418; 1999, 42–43; Plumb 2014, 146.) Kun Nussbaumin uusstoalaisen teorian tarkastelu asetetaan toimintamahdollisuuksien teorian viitekehykseen, itsekasvatuksen pedagoginen päämäärä voidaan määrittää muun muassa kyvyksi erotella ja tunnistaa tunteita sekä niihin kohdistuvaa manipulaatiota. Näin se on osittain itsekasvatuksellista valtavirtaista normistoa kyseenalaistavaa toimintaa, eli aktivismin harjoittamista.

Sikä Nussbaumin (2018; 2008) että Hollon (1931, 44–47) mukaan ihminen tarvitsee itseään kasvattaakseen toisen ihmisen kanssa käytävää filosofista keskustelua. Se tähtää itsekasvattajan mielen parantamiseen, eheyteen, eli vapautumiseen haitallisista, toimintaa ohjaavista uskomuksista (Nussbaum 2018, 317, 488). Itsekasvattajan tehtävä on dialogisten keskustelujen aikana tarkkailla ja analysoida yksin ja yhdessä keskustelukumppaninsa kanssa omia tunnereaktioitaan. Näin itsekasvattaja voi selvittää niitä uskomuksia, asenteita ja arvoja, joita rationaalinen mieli ei ole halunnut myöntää tai joita se ei ole aiemmin tunnistanut. (Nussbaum 2018, 14–15; 2007, 137; ks. myös Salomaa 1950, 20.)

Itsekasvattava dialogi voi tapahtua vain keskusteluissa, jossa molemmat dialogin osapuolet tuntevat toisensa tarpeeksi hyvin. Reflektoidakseen itseään ja tunteitaan ihmisen täytyy kokea olonsa turvalliseksi,

ITSEKASVATTAJAN TULEE PITÄÄ TUNTEITA TIEDOLLISESTI EPÄLUOTETTAVINA.

ja osapuolten on oltava kiinnostuneita auttamaan itsekasvattajaa tämän kasvatuستهتävssä. Toiseksi osapuoleksi, eräänlaiseksi ”opettajaksi”, käy esimerkiksi läheinen ystävä. (Nussbaum 2018, 336–337.)

Jäsentääkseen omia tunnereaktioitaan itsekasvattajan on Nussbaumien mukaan ymmärrettävä tunteiden olemus ja syntyperä. Hän tarjoaa itsekasvatuksellisen harjoituksen pohjaksi oman filosofisen teoriansa mukaista käsitystä tunteiden olemuksesta. Teoria nojaa kin suhdemääritelmälliseen käsitykseen ihmisen ja ympäristön välisistä merkityksasteista: tunnereaktiot eri asioihin ovat peräisin kunkin omaksumasta merkityksellisyyden kokemuksesta suhteessa omiin intresseihin ja tavoitteisiin. Tunnekokemuksia laukaisevat tiedostetut ja tiedostamattomat objektit eli asiat, ihmiset tai esineet, joihin ihminen on tietoisesti tai tiedostamattaan asettanut eriaisteisia merkityksiä. (Nussbaum 2008, 30, 47, 54–55, 126; 2004, 187–188.)

Tunnekokemusten voimakkuus korreloi sen kanssa, miten paljon ihminen on liittännyt tunteen herättäneeseen asiaan, ihmiseen tai esineeseen, eli objektiin, omakohtaista merkityksenantoa (Nussbaum 2008, 30, 47, 54–55). Mitä enemmän annamme merkitystä jollekin objektille elämässämme, sitä voimakkaampi sitä uhkaava tunnekokemus on. Tunnekokemuksia havainnoimalla tunnistamme tunteita ja niiden alkuperää yhä paremmin. Itsereflektio itsekasvattamisen tapana paljastaa ihmiselle olennaista tietoa hänen omaksumistaan, osittain tiedostamattomiksi jääneistä arvoista – se paljastaa, mikä todella on ihmiselle kaikkein arvokkainta ja siksi vaalimisen arvoista (Nussbaum 2008, 30, 47, 54–55, 126; 2004, 187–188).

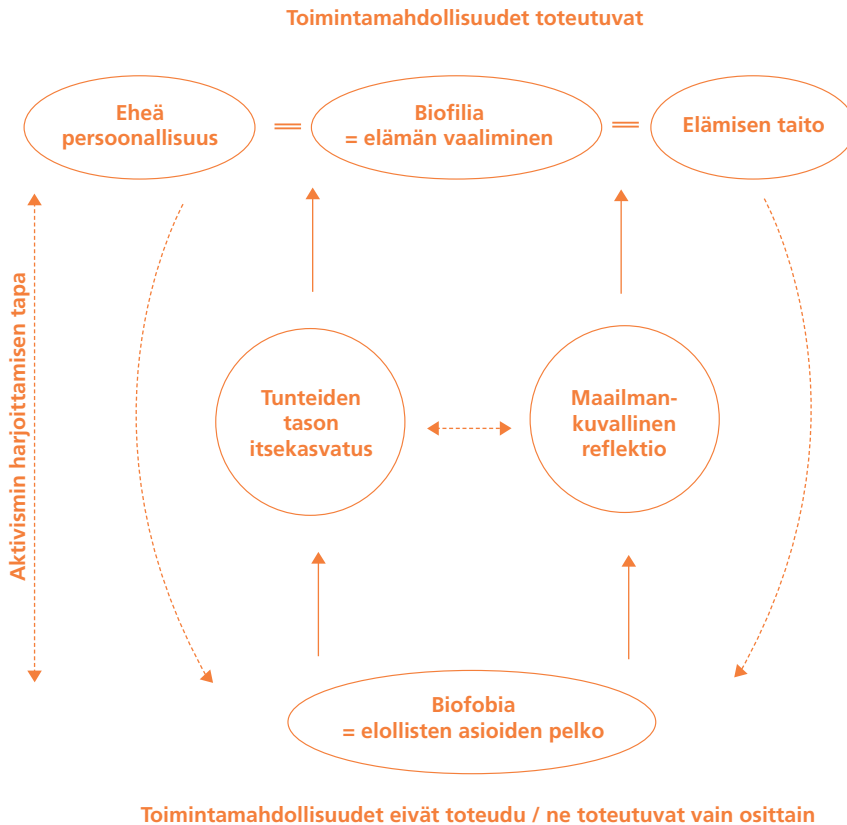
Itsekasvattajan tulee kuitenkin pitää tunteita tiedollisesti epäluotettavina. Koska tunteiden syntymekanismina toimivat ihmisen subjektiivisesti tulkitsemat arvostelmat ja uskomukset elämästä, ne eivät voi toimia eettisen hyveen mittareina. Se, minkä ihmisen

tunteet tulkitsevat hyväksi, on hyvää ihmisen nykyisten uskomusten ja arvonantojen näkökulmasta. (Nussbaum 2008, 10–11, 67–75; 1990, 40–42.) Niin kauan kuin ihminen olettaa omien arvojensa mukaisten tunnereaktioiden ohjaavan häntä kohti eettisesti hyvää elämää, hän toimii jo aiemmin omaksumiensä arvojen pohjalta. Toiminta tällaisen tunteiden ohjaaman, itselle tutun elämänpiirin parissa ei tarjoa parhaita mahdollisuuksia kriittiselle itsereflektiolle ja itsekasvatukselle. Tunteet eivät tämän takia saa liiaksi ohjata ihmistä ja määritellä hänen eettisiä valintojaan, vaan ne on tärkeä asettaa tietoisien reflektion kohteeksi (Nussbaum 2008, 67–75).

Jos ihmisen toimintaa ohjaavat, hänelle tiedostamattomat arvot ovat ristiriidassa keskenään, saattaa tilanne aiheuttaa tunnekonflikteja. Tällöin ihmisen sisäisessä tunnemaailmassa kamppailee useita eri suuntaan ohjaavia arvoja, jotka erilaisuudessaan vaikeuttavat suhtautumista asioihin ja ilmiöihin. (Nussbaum 2008, 49.)

Nussbaumille (2008; 2018) tunteet ovat myös älyllistä toimintaa, joka sisältää aina jonkinasteisen arvostelman. Se kertoo, kuinka merkityksellinen tunteen herättänyt objekti ihmiselle on. Samalla tunteiden maailman läsnäolo muistuttaa ihmistä inhimillisestä haavoittuvaisuudesta, riippuvuudesta ja itsenäisyyden puutteesta. Tunnekokemukset nimittäin syntyvät asioista, ilmiöistä ja tilanteista, joita ihminen ei voi itse kontrolloida tai määrittää. Tunteiden olemassaolo itsessään kertoo ihmiselle, että hän ei ole kaikkivoipainen kontrolloija vaan haavoittuva, inhimillinen osa maailmaa. (Nussbaum 2008, 22, 90; 2004, 184–186; 1990, 387–388; Millán 2016.)

Nussbaumien ajattelu tarjoaa kiinnostavan tarttumapinnan Hollon epäitsekään itsekasvatuksen tavoitteisiin. Koska ihminen on aina vähintään ajatteleva, tunteva ja tahtova olento (Wilenius 1987), on sekä ajattelun, tunteiden että tahdon motivoiminen ja kehittäminen tärkeä osa niin itsekasvatusta kuin ilmastoaktivismiakin. Ekokriisien ajan itsekasvatus edellyttää näin ajattelun lisäksi tunteiden itsekasvatusta. Huolenpito, rakkaus, vaalinta, eheyttäminen ja korjaaminen ovat esimerkkejä

Kuvio 1. Elämää vaalivan itsekasvatuksen synteesi.

tunteista, joita Hollo (1931) pitää tärkeinä kasvutavoitteina. Sosiaalisia suhteita rakentavat ja ylläpitävät tavoitteet, kuten keskinäinen avunanto ja yhteistyö, ovat myös itsekasvatuksessa tärkeitä (Hollo 1952, 52–56). Tällaiset tavoitteet vaativat esimerkiksi empatian tunteen kehittämistä (ks. Aaltola & Keto 2017), ja edellyttävät näin tunteiden tason itsekasvatusta. Löytääkseen toimintakykyä ylläpitäviä ajattelumalleja ihminen voi kasvattaa itseään löytämään merkityksiä muuttuvasta maailmasta. Itsekasvatuksellinen ja kriittis-reflektiivinen arvotyöskentely voi toteutua esimerkiksi Nussbaumin teorian mukaisen tunneyöskentelyn avulla ja toimia väylänä omaehtoiseen ekososiaaliseen sivistysprojektiin, eli ekologisesti ja sosiaalisesti kestäväen arvopohjan luomiseen (ks. Salonen & Bardy 2015).

ELÄMÄÄ VAALIVIA KÄYTÄNTÖJÄ

Elämää vaaliva itsekasvatus luonnostelee sellaista itsekasvatuksellista ajattelua, jonka avulla ihminen ymmärtää yhä paremmin sekä itseään että itsensä ja elinympäristönsä välistä monitahoista keskinäisriippuvuutta. Tietoisuuden kasvun on tarkoitus ohjata ihmistä laajentamaan ymmärrystään ekologisten kysymysten merkityksellisyydestä. Keskeinen tavoite on omaksua ekososiaalisesti yhä kestävämpiä ratkaisuja osaksi omaa ajattelua ja toimintaa. Elämää vaalivan itsekasvatuksen synteesi (**kuvio 1**) yhdistää Hollon ja Nussbaumin teorit.

Elämää vaalivan itsekasvatuksen tavoitteista eheä persoonallisuus ja elämisen taito (ks. Hollo 1931, 14, 137–145) esiintyvät jo Hollon teoriassa.

BIOFILIALLA TARCOITETAAN MONINAISEN ELÄMÄN RAKKAUTEEN, VAALIMISEEN JA EDISTÄMISEEN KUULUVAA TUNNETTA, TAHTOA JA PYRKIMYSTÄ.

Eheä persoonallisuus kuvaa itsekasvattajan harmo-
nista ideaaliminää, elämisen taito taas elämäntapaa,
jossa ihminen on oivaltanut itselleen merkitykselli-
sen elämän tarkoituksen.

Täsmennämme eheän persoonallisuuden määri-
telmää Nussbaumia (2018, 317, 488) mukailien si-
ten, että kasvattaessaan itseään ihminen harjaantuu
filosofisen reflektion avulla vapautumaan toimin-
taansa ohjaavista haitallisista uskomuksista. Eheä
persoonallisuus siis edellyttää oman ajattelun ja toi-
minnan itsekasvattamista niin, että ihmisen toimin-
taa ohjaavat hänen itse tietoisesti määrittelemänsä
arvot. Elämisen taidossa olennaista taas on se, että
voimme totuttaa itseämme monenkirjavan elämän
havaitsemiseen, ymmärtämiseen, aistimiseen ja tun-
temiseen (Hollo 1931, 97–98). Voimme opiskella,
harrastaa esimerkiksi luonnon havainnointia ja viet-
tää aikaa elävien olentojen keskuudessa. Elämisen
taito ei näin koske vain yksilöitä ja ihmisiä, vaan sii-
hen kuuluu monilajisen maailman ihmettelyä ja ih-
misen paikan etsimistä tässä enemmän-kuin-ihmisen
maailmassa (ks. Abram 1996).

Koska olemme nostaneet tunteiden itsekasvatuk-
sen tärkeäksi osaksi elämää vaalivaa itsekasvatusta,
kuvaamme eheän persoonallisuuden ja elämisen tai-
don käsitteitä elämän vaalimisen kannalta yhteneväi-
siksi tavoitteiksi 'biofilian' kanssa. Käsitteellä tarcoite-
taan moninaisen elämän rakkauteen, vaalimiseen ja
edistämiseen kuuluvaa tunnetta, tahtoa ja pyrkimys-
tä (Wilson 1984; Orr 2004, 137–151). Esitämme,
että biofilia, eheä persoonallisuus ja elämisen taito
(**kuvio 1**) ovat toisiinsa liittyviä väyliä Nussbaumia
(2011, 33–34; 2008, 416–418; 1999, 42–43)

toimintamahdollisuuksien teorian mukaiseen hy-
vään elämään.

Synteesimme paikantuukin toimintamahdelli-
suuksien toteutumisen (Nussbaum 2011) ja elä-
män vaalimisen (Hollo 1931) risteyskohtiin. Ihmi-
sen mahdollisuudet vaikuttaa ympäristöönsä ja pitää
huolta muiden eliöiden sekä kasvien hyvinvoinnista
kuuluvat toimintamahdollisuuksien teorian mukai-
sen hyvän elämän elintärkeisiin ehtoihin (Nussbaum
2011, 34, 157–158). Esimerkiksi Nussbaumia to-
imintamahdollisuuksien teoriassaan kuvaamat mah-
dollisuudet mielekkäisiin yhteyksiin toisten kanssa
voidaan tulkita Hollon ajattelun kautta kaikkea elä-
vää elämää koskevaksi, sillä ilman toimivia ekosys-
teemejä ihmistenkin toimintamahdollisuudet jäävät
heikoiksi. Nussbaum (2011, 157–164) kuitenkin
kyseenalaistaa, onko oikein nähdä elolliset olennot
vain ekosysteemin osina. Hänen mukaansa kasvit ja
eläimet ovat enemmän kuin elinympäristöä: ne ovat
ainutlaatuisia olentoja. Siksi elämän vaaliminen on
elollisten ainutlaatuisuuden ymmärtämistä, kunni-
oittamista ja suojelemista.

Elämää vaalivan itsekasvatuksen harjoituksen ei
siten tule rajoittua vain ymmärrykseen ihmistä itse-
ään koskevien toimintamahdollisuuksien ehtojen
toteutumisesta. Esimerkiksi kulutusyhteiskunnassa
tuotteita valmistetaan mahdollisimman edullisesti.
Toimiessaan osana jatkuvaan talouskasvuun täh-
tävää kulutusjärjestelmää ihminen on välillisesti
mukana tuotantoketjussa, jossa moni maailman
ihminen, muu eläinlaji ja kasvillisuus joutuvat tyyty-
mään kehnoihin toimintamahdollisuuksiin. Vaaral-
liset työolot, ympäristömyrkyjen leviäminen ja sen
myötä ihmisten, eläinten ja luonnon sairastuttami-
nen ovat esimerkkejä seurauksista, joihin kuluttajina
osallistumme, vaikka emme sitä haluaisi (ks. Mon-
biot 2017).

Biofobia (**kuvio 1**) on biofilian vastakohta: se
kuvaa elollisten asioiden pelkoa sekä niihin kohdistu-
vaa epäluuloa ja vieroksuntaa (Orr 1994, 131–137;
ks. myös Wilson 1984). Biofobia on elämää vaalivan
itsekasvatuksen harjoittamisen merkittävä este. Siinä
halutaan esimerkiksi päästä eroon mikro-orga-
nismeista ihmiskehoissa siivoamalla voimakkaasti
desinfioivilla aineilla, jotka samalla kuitenkin

ELÄMÄÄ VAALIVAA ITSEKASVATUSTA HARJOITETAAN DIALOGISESSA, FILOSOFISESSA VUOROPUHELUSSA LÄHEISEN IHMISEN KANSSA.

tuhoavat hyödyllisiä, jopa elintärkeitä, organismeja (Pulkki ym. 2019, 71–72). Biofobia estääkin maapallon resurssien kestäväää käyttöä ja siihen kuuluvan nöyryyden ja kiittolisuuden oppimista (Orr 2004, 136). Elämää vaalivassa itsekasvatuksessa halutaan siksi siirtyä biofobiasta kohti biofiliaa: eheyttä, vaalimista ja rakkautta.

Varsinaisessa itsekasvatuksen prosessissa, ”sielullisessa puutarhanhoidossa” (ks. Hollo 1931, 15) itsekasvattaja liikkuu biofilian ja biofobian tunteiden välillä kurkottaen kohti biofiliaa (**kuvio 1**). Jotta itsekasvattaja voisi kasvattaa itseään biofilian suuntaan, hänen on aktiivisesti ja toistuvasti harjoitettava sekä tunteiden tason itsekasvatusta että maailmankuvallista reflektiota. Nämä itsekasvatuksen tavat toimivat eräänlaisena puutarhametaforisena ’kuokkana’ ja ’lannoitteena’, jotka auttavat itsekasvattajaa liikkumaan yhä uudestaan ja uudestaan biofobian ohjaamista tunteista ja toimintatavoista kohti elämisen taidon ja eheän persoonallisuuden ideaaleja, biofiliaa.

Tunteiden tason itsekasvatuksen (**kuvio 1**) onnistuminen edellyttää kahden ehdon toteutumista. Ensinnäkin tunteita tarkkailemalla ja analysoimalla ihminen valottaa itselleen niitä ympäristöön liittyviä haitallisia uskomuksia, joita hän ei ole aiemmin tiedostanut itsellään olevan (Nussbaum 2018, 317, 488). Itsekasvatus yleisesti edellyttää ulkoisten mielenvirikkeiden, kuten elämäntapahtumien, syvällistä itsenäistä harkintaa, jotta emme toimi esimerkiksi perusteettomien pelkojen pohjalta elämän jatkuvuudelle haitallisesti (Hollo 1931, 9; ks. Nussbaum 2011, 33–34; 2008, 416–418; 1999, 42–43). Vaikka ihmisen on

mahdotonta tietää ja ymmärtää kaikkea maailmasta, hän ei voi jättää pohtimatta ja analysoimatta elämisen kannalta keskeisiä asioita niin hyvin kuin vain siihen pystyy. (Hollo 1931, 52–53).

Jotta itsekasvatus ei jää vain sisäänpäin kääntyneeksi itsekeseiseksi toiminnaksi (ks. Hollo 1931, 16), toisenkin ehdon on toteuduttava: elämää vaalivaa itsekasvatusta harjoitetaan dialogisessa, filosofisessa vuoropuhelussa läheisen ihmisen kanssa (Nussbaum 2018; Hollo 1931, 44–47; ks. myös Väri 2004). Tämä filosofinen dialogi tähtää niin Hollon kuin Nussbauminkin ajattelussa persoonallisuuden eheyteen. Elämää vaalivan toiminnan kannalta itsekasvattava dialogi on tärkeää, koska eheyteen pyrkivä ihminen on paremmin kosketuksissa omiin ajatuksiinsa ja kykenee kriittiseen ajatteluun. Kriittinen ajattelu mahdollistaa omien luontoa kuormittavien toimien kyseenalaistamisen ja muuttamisen.

Filosofisen dialogin osapuolten on syytä tarkkaila ja analysoida omia tunnereaktioitaan, joita elämän suuria kysymyksiä koskevat keskustelunaiheet saavat aikaan. Dialogi voidaan ymmärtää Hollon (1959, 55) mukaisesti kaikkeen elolliseen, ei vain ihmisiin suuntautuvana toimintana: käymme dialogia tai kommunikoimme eri tavoin esimerkiksi keväällä heräävän, kesällä kukoistavan, syksyllä lakastuvan ja talvella lepäävän kasvillisuuden kanssa (ks. Bonnet 2021; Steiner 1977). Vuoropuhelu, luonnon tarkkailu ja sen seuraaminen, opettaa elämästä ja sen kiertokuluista sekä rytmeistä. Tällaisen dialogisuuden harjoittaminen tarjoaa elämän vaalimisen kannalta tärkeitä kosketuspintoja toiseuden monimuotoisuudesta, tuttuudesta ja vieraudesta sekä ihmisen paikkaa ekosysteemeissä.

Maailmankuvallisella reflektiolla (**kuvio 1**) tarkoitamme filosofista elämän tarkkailua ja siitä keskustelemista. Sekä itsekasvatus että elämän vaaliminen vaativat maailmasuhteen, ihmissuhteiden ja perimmäisten kysymysten reflektiota yhdessä oman ajattelun rajallisuuden tunnustamisen kanssa (Nussbaum 2008; 2011; 2018, Hollo 1931).

Tunteiden tason itsekasvatus ja maailmankuvallinen reflektio pyrkivät eheään persoonallisuuteen, biofiliaan ja elämisen taidon saavuttamiseen, jotka kaikki ovat keskenään rinnastettavissa mielekkään,

hyvän elämän tavoitteiksi. Niiden piirissä niin ihmisen itsensä kuin ihmiselle ulkopuolisen elämän toimintamahdollisuudet voivat toteutua. Elämän muutos- ja murrostilanteet kuitenkin muuttavat aina tavalla tai toisella sitä ymmärrystä maailmasta, jonka ihminen on aiemmin saavuttanut. Kun itsekasvattaja kohtaa uuden ilmiön tai asian itsessään tai ympäristössään, biofobian tunteet ja biofobiset ajatukset voivat ottaa vallan. Tämä on itsekasvatuksessa normaalia ja tavanomaista, suorastaan olennaista. Muutokset paljastavatkin ajatuksia ja arvoja, jotka eivät välttämättä sovi aiemmin määrittelemäämme kuvaan esimerkiksi elämän merkityksellisyydestä.

Nussbaum (2008, 30, 47, 54–55, 126; 2004, 187–188) kuvaa elämän muutos- ja murrostilanteita itsekasvatukselliseksi mahdollisuuksiksi paljastaa ihmiselle itselleen niitä merkityksiä, joita hän ei ole aiemmin havainnut liittäneensä eri asioihin. Tällaisten uusien merkityksenantojen havaitseminen tarjoaa mahdollisuuden taas uuteen itsekasvatuksen prosessiin. Itsekasvattaja voi uusien havaintojensa avulla ponnistaa uudelleen kohti hyvän elämän ehtoja: eheää personalisuutta, biofiliaa ja elämisen taitoa.

Elämää vaaliva itsekasvatus on sisäisen kasvun ohella ilmastoaktivismiin harjoittamista. Aktivismi itsessään on toimintana aina jollakin tasolla itsekasvattavaa toimintaa. Elämä on aktiivinen prosessi, jonka käynnissä olemiseen liittyy erilaisia ehtoja. Esimerkiksi ihmiselämä vaatii raikasta ilmaa, vettä, ravintoa, sopivat lämpöolosuhteet, sosiaalisia suhteita ja terveyttä. Elämää vaaliva itsekasvatus itsessään on prosessimainen muutoksen tila, kuten itsekasvatus yleensäkin, ja edellyttää elämisen prosesseihin kohdistuvaa valppautta ja oppimista. Ilmastoaktivistisessä toiminnassa ihminen taas pyrkii tahdonalaisesti muuttamaan tulevaisuutta. Hän ymmärtää nykyisten toimintatapojen ongelmallisuuden ja niiden pitkäaikaisvaikutukset, mutta haluaa olla rakentamassa toisenlaista tulevaisuutta, vaikka se on aina osaltaan tuntematon (ks. esim. Joutsenvirta & Salonen 2020).

POHDINTA

Vaikka ekologiset haasteet ovat monimutkaisia ja tietomme maailmasta aina osittaisia, kysymyksiä eettisesti

oikeasta ja väärästä sekä ekologisesti kestävästä ja kestävämmästä on tärkeä pohtia. Samalla näihin kysymyksiin kiinnittyvä itsekasvatus ilmastoaktivistisena toimintana on aikalaiskriittisen asenteen (ks. Saari ym. 2014) harjoittamista – ihminen tulee yhä tietoisemmaksi omasta ajastaan ja nykyhetken valintojen vaikutuksista tulevaisuuteen. Määrittelimme elämää vaalivan itsekasvatuksen Holloa mukaillen 'sielulliseksi puutarhanhoidoksi', jossa ihminen hoivaa itseään pitämällä huolta ympäristöstään. Tämä on elämää vaalivan itsekasvatuksen emotionaaliskokemuksellisen elämäntavan harjoittamista: kun laskee käteensä multa, voi oivaltaa olevansa osa luontoa (ks. esim. Pollan 2018). Näin elämää vaalivan elämisen taito hahmottuu tavaksi ymmärtää ihmisen jatkuva ja päättymätön symbioosi muun luonnon kanssa.

Sekä Hollo että Nussbaum painottavat taito- ja taideaineiden merkitystä empaattiseksi ja oikeudenmukaiseksi kansalaiseksi kasvamisen ehtona. He tuovat kasvatusajatteluisaan esiin myös sen, miten tärkeää ihmisen on laajasti sivistää itseään, sillä toisessa on vaikea nähdä arvokkaana sitä, mikä itselle on täysin vierasta. (Taneli 2012; Hollo 1931; Nussbaum 2010.) Tämän vuoksi aikuiskasvatusta tarvitaan ekologisempaa itsekasvatusajattelua rakentavana ja tukevana kasvatuksen areenana. Kansalaisopistojen suosituimpia kursseja ovat parhaillaankin kädentaitojen kurssit (Manninen 2018). Tutkimuksemme valossa tämä heijastaa vastarintaa paineistuneen ja tehokkuutta vaativan nyky-yhteiskunnan arvomaailmaa vastaan.

Olemme viitanneet toistuvasti elämän vaalimiseen. Ymmärrämme sen toimintana, jossa ihminen ei tarpeettomasti kuormita ympäristön ekologista tilaa vaan pyrkii sitä suojelemaan, ylläpitävään ja auttavaan toimintaan. Tämä voi olla pölyttäjätalouden niityalueen jättämistä kotipihaan tai taloyhtiön pihaan, lähimetsien virkistyskäyttöä ja niiden puolustamista tai esimerkiksi avohakkuiden vastustamista. Elämän vaaliminen on yhtäältä pyrkimystä estää ekologista tuhoja ja toisaalta aktiivista elämän vaalimista ja kaikenlaista biofilistä toimintaa. Elämän aktiivinen vaaliminen voi olla esimerkiksi ojitettujen soiden ennallistamista, puiden istuttamista, uusiutuvan energian valintaa, kierrätystä ja ilmastoaktivistisia tekoja.

Näihin toimiin sisältyy hyvän elämän vaaliminen ihmisyhteiskunnassa, kuten aktiivinen pyrkimys hyvään kasvatukseen (ks. Värri 2004) ja aikuiskasvatukseen.

Kaikilla ihmisillä ei ole samanlaisia mahdollisuuksia toteuttaa eettisesti ja ekologisesti kestävää toimintaa. Elämää vaalivan itsekasvatuksen luonnoksemme on yksi mahdollisuus harjoitella toimimaan ja ymmärtämään maailmaa ihmisen omista lähtökohdista käsin. Jokaisen on jonkinlaisissa rajoissa mahdollista tarkastella paitsi omia toimintamahdollisuuksiaan myös pyrkii kohti sellaista elämisen tapaa, jossa nämä ehdot täytyisivät. Pyrkimys oman elämän ehtojen näkemiseen on jo itsessään elämän vaalimista. Hollon painottamat kohtuullisuuden ja vaatimattomuuden periaatteet (1931, 117–119) ovat mahdollisuus sekä materiaalisesti kestävään että mielekkäseen ja kokemusrikkaaseen elämään. Siksi elämää vaalivan itsekasvatuksen harjoittaja voi löytää elämänsä uusia ei-materiaalisia merkityksiä maailmassa, jossa nykyisten toimintatapojen muutos on väistämättä edessä (ks. Joutsenvirta & Salonen 2020).

J. A. Hollo (1952, 15, 17–19) ja Martha Nussbaum (2010) painottavat, että kasvatuksen ei ole tarkoitus tuottaa taloudellista vaan inhimillistä hyötyä – se on itsetarkoituksellista elämisen taitoon tähtäävää toimintaa. On tärkeää, että ihminen kokee myös muuttuvassa ympäristössä merkityksellisyyttä, turvaa ja huolenpitoa. Nämä tarpeet kuuluvat hyvän elämän edellytyksiin. Ihmisellä on moraalinen velvollisuus huolehtia luonnosta ympärillään. Voimme harjoitel-

la tätä taitoa sekä toisia ihmisiä että luontoa kohtaan itsekasvatuksen avulla. Suojellessaan ja vaaliessaan monenkirjavaa elämää ihminen tulee samalla hovanneeksi itseään, sillä ihmisen hyvinvointi kietoutuu muun elollisen hyvinvointiin.

Ekokriisit pakottavat muuttamaan nykyisiä käsitteitä tutuista ja ihmisen kokemuspiirissä olevista asioista. Itseä hoivaavaan ja elämää vaalivaan itsekasvatuksen sitoutuva toiminta auttaa ihmistä juurruttamaan kokemusta itsestään lähemmäs maata, elämän kiertokulkuja ja maapallon elinehtoja. Muutokset ovat väistämättömiä, mutta ihminen itse voi valmistautua niihin itsekasvatuksen avulla – ja osittain vielä muuttaa tulevaisuuden suuntaa osallistumalla uudenlaisen, kestävämmän toimintakulttuurin rakentamiseen.

JOHANNA KALLIO
KM, apurahatutkija
kasvatustieteiden ja kulttuurin
tiedekunta
Tampereen yliopisto
 <https://orcid.org/0000-0002-2820-5177>

JANI PULKKI
KT, dosentti, tutkija
kasvatustieteiden ja kulttuurin
tiedekunta
Tampereen yliopisto
 <https://orcid.org/0000-0001-7058-5364>

Kiitämme Koneen säätiötä ja Kansan sivistysrahaston Viola Järvisen rahastoa tutkimuksen rahoituksesta. Erityiskiitos Tuomas Tervasmäelle merkittävistä artikkeleista kehittäneistä ideoista.

LÄHTEET

- Aaltola, E. & Keto, S. (2017). *Empatia. Myötelämisen tiede*. Helsinki: Into Kustannus.
- Abram, D. (1996). *The Spell of the Sensuous: Perception and Language in a More-than-Human World*. New York: Pantheon.
- Ahmed, S. (2004). *The Cultural Politics of Emotions*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

- Bonnet, M. (2021). *Environmental Consciousness, Nature, and the Philosophy of Education Ecologizing Education*. London: Routledge.
- Carter, N. (2018). *The politics of the Environment. Ideas, Activism, Policy*. 3. painos. Cambridge: Cambridge University Press.

- Ekqvist, K. (2011). Kasvatuksen haasteena demokratia – Friedrich Wilhelm Foersterin kansalaiskasvatus ennen ensimmäistä maailmansotaa. *Kasvatus & Aika*, 5(1), 19–37.
- Foerster, Fr. W. (1921). *Kasvatus ja itsekasvatus. Yleisiä näkökohtia vanhemmille ja opettajille, sielunpaimenille ja nuorisonhuoltajille*. Porvoo: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Hadot, P. (2010). *Mitä on antiikin filosofia?* Suom. Kilpeläinen, T. Tampere: Niin & Näin.
- Harni, E. & Saari, A. (2016) Elämän politiikka J.A. Hollon ajattelussa. *Kasvatus & Aika*, 10(2), 19–32.
- Hollo, J. A. (1931). *Itsekasvatus ja elämisen taito*. Porvoo: Werner Söderström osakeyhtiö.
- Hollo, J. A. (1952). *Kasvatuksen maailma*. Porvoo: Werner Söderström osakeyhtiö.
- Hollo, J. A. (1959). *Kasvatuksen teoria. Johdantoa yleiseen kasvatustieteeseen*. Porvoo: WSOY.
- Joutsenvirta, M. & Salonen, A. (2020). *Sivistys vaurautena. Radikaalisti, mutta lempeästi kohti kestävästä yhteiskuntaa*. Keuruu: Basam Books.
- Manninen, J. (2018). *Kansalaisopiston aikuisopiskelijat luokkakuvassa. Kansalaisopiston merkitys kuntalaisille ja kunnalle*. Kansalaisopistojen liiton julkaisuja 3. Helsinki: Kansalaisopistojen liitto.
- Millán, G. O. (2016). Nussbaum on the Cognitive Nature of Emotions. *Manuscrito* 39 (2)2016, 119–131, <http://dx.doi.org/10.1590/0100-6045.2016.V39N2.GOM>
- Monbiot, G. (2017). *How Did We Get into This Mess?* London: Verso.
- Nussbaum, M. C. (1990). *Love's Knowledge: Essays on Philosophy and Literature*. New York: Oxford University Press.
- Nussbaum, M. C. (1999). *Sex and Social Justice*. New York: Oxford University Press.
- Nussbaum, M. C. (2004). Emotions as Judgements of Value and Importance. Teoksessa Solomon, R. C. (toim.) *Thinking about Feeling. Contemporary Philosophers on Emotions*. New York: Oxford University Press, 183–199.
- Nussbaum, M. C. (1986/2007). *The Fragility of Goodness*. 21. painos. Cambridge: Cambridge University Press.
- Nussbaum, M. C. (2003/2008). *Upheavals of Thought: The Intelligence of Emotions*. 8. painos. Cambridge: Cambridge University Press.
- Nussbaum, M. C. (2009). Tagore, Dewey, and the Imminent Demise of Liberal Education. Teoksessa Siegel, H. (toim.) *The Oxford Handbook of Philosophy of Education*. New York: Oxford University Press, 52–64.
- Nussbaum, M. C. (2010). *Not for Profit: Why Democracy Needs the Humanities*. Princeton: Princeton University Press.
- Nussbaum, M. C. (2011). *Creating Capabilities. The Human Development Approach*. Cambridge: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Nussbaum, M. C. (1996/2018). *The Therapy of Desire*. 3. painos. Oxford: Princeton University Press.
- Pihkala, P. (2017). *Päin helvettiä. Ympäristöahdistus ja toivo*. Helsinki: Kirjapaja.
- Plumb, D. (2014). Emotions and Human Concern: Adult Education and the Philosophical Thought of Martha Nussbaum. *Studies in the Education of Adults*, 46(2), 145–162, <https://doi.org/10.1080/02660830.2014.11661663>
- Orr, D. (1994/2004). *Earth in mind. On education, Environment, and the Human Prospect*. 2. painos. Washington: Island Press.
- Pollan, M. (2018). *Toinen luonto. Puutarhurin oppivuodet*. Tampere: Niin & Näin.
- Pulkki, J., Pulkki, J. & Vadén, T. (2019). Ekoterveyskasvatuksen luonnos. *Alue ja ympäristö*, 48(2), 69–82, <https://doi.org/10.30663/ay.83089>
- Saari, A. (2021). *Kasvatusteoria antiikista nykypäivään*. Helsinki: Gaudeamus.
- Saari, A. & Jokisaari, O.-J. & Värri, V.-M. (2014). Johdanto – Kritiikin mahdollisuus. Teoksessa *Ajan kasvatus: kasvatustieteiden aikakauskriittinen*. Saari, A., Jokisaari, O.-J. & Värri, V.-M. (toim.) Tampere: Tampere University Press.
- Salomaa, J. E. (1950). *Tie ihmisyyteen. Kansalaisen itsekasvatuksen perusteita*. Porvoo: WSOY.
- Salonen, A. O. & Bardy, R. (2015). Ekososiaalinen sivistys herättää luottamusta tulevaisuuteen. *Aikuiskasvatus*, 35(1), 4–15, <https://doi.org/10.33336/aik.94118>
- Steiner, R. (1977). *Johdatus ihmisen ja maailman henkiseen tiedostamiseen*. Helsinki: Tammi.
- Tagore, R. (1990). *Ihmiskunnan uskonto*. Helsinki: Biokustannus Oy.
- Taneli, M. (2012). *Kasvatus on kasvamaan saattamista*. Annaes Universitatis Turkulensis. Osa 351.
- Tomperi, T. (2017). *Filosofianopetus ja pedagoginen filosofia. Filosofia oppiaineena ja kasvatuksena*. Tampereen yliopiston väitöskirja. Eurooppalaisen filosofian seura ry / Niin & Näin.
- Varto, J. (2005). *Laadullisen tutkimuksen metodologia*. Lahti: Elan Vital.
- Värri, V.-M. (2018). *Kasvatus ekokriisin aikakaudella*. Tampere: Vastapaino.
- Värri, V.-M. (1997/2004). *Hyvä kasvatus – kasvatus hyvään. Dialogisen kasvatuksen filosofinen tarkastelu erityisesti vanhemmuuden näkökulmasta*. 5. painos. Tampere: Tampere University Press.
- Wilenius, R. (1987). *Kasvatuksen ehdot – kasvatustieteiden luonnos*. Jyväskylä: Atena.
- Wilson, E. O. (1984). *Biophilia. The Human Bond with Other Species*. Cambridge: Harvard University Press.